

Electorale competitie en het contact met de bevolking

Audrey André en Sam Depauw¹

ABSTRACT: Electoral Competition and the Constituent-Representative Relationship

Electoral institutions shape the incentive that elected representatives have to cultivate a personal vote, a geographically-concentrated personal vote in particular. But are electoral institutions able to make representatives do what they would not do otherwise and to make them not do what they otherwise would have done? Using data from the cross-national PARTIREP MP Survey, it is demonstrated that electoral institutions shape elected representatives' local orientation. Local orientation decreases as district magnitude grows – regardless of what representatives think about political representation. But representatives' conceptions of representation do shape their uptake in the legislative arena from their contacts with individual constituents. The effect of the electoral incentive grows stronger as elected representatives think of representation as a bottom-up rather than a top-down process.

KEYWORDS: electoral systems, constituency representation, Belgium and the Netherlands

1. Inleiding

Het Nederlandse Kamerlid is onbekend bij het publiek. “[Hij] is in de weekeinden thuis en zit met zijn vrouw bij de beeldbuis. Zijn buurman weet dikwijls niet eens dat hij Kamerlid is”, schampert Derk Jan Eppink (1998, p. 109), toen nog politiek journalist. “Wat hun achterban is”, voegt Arthur Ringeling (2004, p. 52) toe, “hebben zij geen weet van”. Belgische parlementsleden zijn dan weer “bekend in kerk en kroeg” (Eppink, 1998, p. 108). Hun achterban is in de regio; ze halen er hun voorkeurstemmen. Ze wonen er bals en sportwedstrijden bij, gaan er naar huwelijken en begrafenissen. En steeds keren zij terug “met hun zakken vol bierkaartjes waarop zij in het kort de problemen van de burgers hebben genoteerd” (De Winter, 1983, p. 235). Er ontstaan met andere woorden patronen van politieke

representatie die voor kiezers meteen herkenbaar en betekenisvol zijn. Meer nog, die patronen verschillen van context tot context (Saward, 2010). 'Belgische toestanden', merken Thomassen en Esaiasson (2006, p. 229) op, worden misschien met reden zo genoemd en komen niet voor in andere landen. Of zijn patronen van politieke representatie het gevolg van de electorale instituties in het politieke systeem?

Wat politici doen en niet doen, kan immers niet los gezien worden van de omstandigheden waarin zij wedijveren om hun (her)verkiezing (zie Mayhew, 1974). Electorale instituties vertalen stemmen in zetels en wijzen deze toe, in de eerste plaats aan partijen en in de tweede plaats aan kandidaten (Shugart, 2008). De manier waarop ze dit doen versterkt, of verzwakt juist, de *incentive* voor politici om in het bijzonder de steun van een lokale achterban te winnen (Carey & Shugart, 1995). Die steun in de regio, merken Eulau en Karp (1977) op, kan een antwoord zijn op het dienstbetoon van politici en hun bijstand aan individuele kiezers in de regio, op het verdedigen van de collectieve belangen van de regio, op het vertrouwen in politici dat zij 'een van hen zijn' en hun noden kennen (zie Fenno, 1978), of op de manier waarop politici de opvattingen van de regio een stem geven in het parlement. In het bijzonder maken we een onderscheid tussen de gevolgen van electorale instituties voor, enerzijds, wat politici doen in de regio in termen van dienstbetoon, allocatie en symbolische aanwezigheid en, anderzijds, hoe vaak parlementsleden de opvattingen van individuele kiezers opnemen in de wetgevende arena.

De idee dat politieke vertegenwoordigers frequent contact houden met kiezers en hun opvattingen vertalen in beleid is erg aantrekkelijk. Ook de idee dat we dat door middel van het kiesstelsel kunnen controleren is dat. Voor het antwoord op deze vraag moeten we echter verder kijken dan België en Nederland. Met behulp van het PARTIREP-onderzoek bij nationale en regionale parlementsleden in 15 Europese democratieën zullen we tonen hoe de electorale bonus van een lokale achterban verschilt van kiesstelsel tot kiesstelsel en hoe politici hun contacten aanwenden in de wetgevende arena. Een eerste deel verduidelijkt de theoretische onenigheid die over het thema bestaat. De schaduw van verkiezingen hangt nadrukkelijk over wat politici doen, en niet doen. Maar electorale instituties *determineren* het gedrag van politici niet; ook hoe politici denken over politiek en politieke representatie heeft gevolgen voor hun gedrag. In een tweede deel worden het PARTIREP-onderzoek en de selectie van landen voorgesteld. In een derde deel ten slotte tonen we hoe het kiesstelsel, maar ook de representatie-opvattingen van politici de manieren beïnvloeden waarop zij in verschillende landen met hun kiezers in contact komen en hoe zij die contacten vervolgens aanwenden in hun wetgevend werk.

2. In de schaduw van verkiezingen ...

Politici willen herkozen worden (Mayhew, 1974). Dat is niet het enige wat politici willen: politici willen problemen onder de aandacht brengen, goed besturen, en sommigen willen hogerop. Maar daarvoor moeten ze eerst opnieuw verkozen worden (Strøm, 1997). Verkiezingen werpen zo hun schaduw vooruit: *ceteris paribus*, zal een politicus die dingen doen waarvan hij of zij denkt dat de kiezers ze zullen belonen bij de volgende verkiezingen en die dingen niet doen die kiezers niet belonen. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat politici met een rekenmachine en een kop koffie gaan neerzitten en kunnen becijferen wat ze moeten doen om herkozen te worden. Vaak hebben politici echter wel een goed idee wie de kiezers zijn die hen altijd steunen, wie hen nooit steunt, en wie ze misschien kunnen overhalen als ze er maar hard genoeg voor werken (Fenno, 1978). Het kiesstelsel heeft een belangrijke invloed op de keuzes die politici maken in dit verband: de condities waarin politici wedijveren om de herverkiezing met de andere politieke lijsten en met kandidaten op de eigen partijlijst, bepalen het nut van een persoonlijke achterban van kiezers die voor hen stemmen en niet voor de partij (Cain *et al.*, 1987; Carey & Shugart, 1995).

Bijna per definitie brengen parlementsleden een deel van hun tijd door in de regio en een deel in het parlement. Met andere woorden, parlementsleden kunnen handelen in het belang van hun achterban in de regio én in de wetgevende arena. Ten eerste wonen parlementsleden tal van sociale *events* bij in de regio. Parlementsleden staan individuele kiezers bij wanneer die aankloppen met hun administratieve en andere problemen. Parlementsleden trachten bedrijven en overheids gelden naar de regio te halen. Hoe vaak zij dit alles doen is een indicator voor hun *lokale oriëntatie* of hun aandacht voor de lokale achterban. Daarbij laten we bewust in het midden waar zij precies de grenzen trekken van de 'regio': dit verschilt van land tot land. Het vaakst vallen de grenzen van de regio samen met die van het kiesdistrict, maar naarmate dit district groeit in omvang omsluiten de grenzen vaker een deel ervan – rondom hun thuisgemeente (zie André *et al.*, te verschijnen). Ten tweede is de 'home style' (Fenno, 1978) van politici vaak nauw verbonden met wat ze doen in het parlement: ook daar kunnen zij de zienswijzen en initiatieven van hun achterban opnemen door middel van wetsvoorstellen en parlementaire vragen. *Uptake* is de notie die Sulkin (2005; zie ook Bohman, 1996, p. 58) hiervoor gebruikt. Maar het is vaak niet eenvoudig te weten wat de publieke opinie wil (Andeweg, 2003) en politici nemen hun toevlucht tot eenvoudige heuristische. Politici horen de publieke opinie van belangenorganisaties; lezen ze in de krantenkolommen (Herbst, 1998). Wat ons hier echter interesseert, is hun *uptake* van de zienswijzen en initiatieven die hen worden ingefluisterd door individuele burgers.

Politici, zo werd vaak aangenomen (zie Norton & Wood, 1993), *compartimenteren* wat ze doen in de regio en in het parlement, zodat hun acties in de ene arena

hen geen nadeel berokkenen in de andere arena. Beide zijn echter nauw verbonden (Fenno, 1978). In het bijzonder beïnvloeden electorale instituties de bonus van een persoonlijke achterban (met name, een *lokale* achterban) en daarmee de acties van politici in de regio en in hun *uptake* in het parlement. Over de manier waarop dit gebeurt, lopen de meningen echter uiteen. Enerzijds wordt een lokale achterban minder belangrijk naarmate *district magnitude* toeneemt en er dus meer zetels te verdelen zijn in het kiesdistrict. Daar zijn verschillende redenen voor: ten eerste neemt dan ook het aantal kandidaten toe en kunnen kiezers al snel de ene niet meer van de andere onderscheiden (Shugart *et al.*, 2005). De *persoonlijke aansprakelijkheid* van vertegenwoordigers neemt af naarmate zij in aantal toemen (Mitchell, 2000; Weßels, 1999). Ten tweede zijn grotere kieskringen ook meer heterogeen dan kleine (Weßels, 1999). Het enige parlementslid in een district is verantwoordelijk voor het verdedigen van de economische belangen van het district en hij of zij wordt daarop afgerekend (Ames, 1995; Crisp *et al.*, 2004). Maar als het district meerdere parlementsliden verkiest, is een *lokale* achterban niet de enige optie. Ook een achterban die verspreid over een groter gebied woont, kan hen herkiezen (Persson & Tabellini, 2003; Rickard, 2012).

Anderzijds wordt de persoonlijke aansprakelijkheid van politici niet enkel bepaald door *district magnitude*, maar ook door de optie om een voorkeurstem uit te kunnen brengen (Carey & Shugart, 1995; Mitchell, 2000). Met een voorkeurstem kunnen kiezers belonen of afstraffen wat een individueel politicus doet voor de lokale gemeenschap. Daarmee wijzigt de kiesbrief de condities van electorale competitie ingrijpend. Wanneer kiezers niet de optie hebben om een voorkeurstem uit te brengen, kunnen politici enkele kiezers extra overtuigen door “de partij een menselijk gezicht te geven” en hun zetel in veiligheid brengen (Cain *et al.*, 1987; Norton & Wood, 1993). Maar met *district magnitude* neemt het aantal stemmen toe dat winst van verlies scheidt. Dan volstaat een lokale achterban al snel niet meer. Maar hebben kiezers wel die optie, dan zullen politici trachten zich te onderscheiden van de andere kandidaten op de partijlijst (Cox & Thies, 1998). Die drijfveer neemt toe met *district magnitude*: ook het aantal kandidaten waaruit zij moeten opvallen, neemt dan toe (Carey & Shugart, 1995; maar zie Crisp *et al.*, 2007). Carey en Shugart (1995) verwachten met andere woorden een verschillend effect van *district magnitude* in systemen met en zonder voorkeurstemmen. Dit verschillend effect is echter beperkt, zo kan worden verwacht, tot de acties van politici in het parlement: deze spreken tot de verbeelding van de hele regio. De acties van politici in de regio zijn vaak ontmoetingen van persoon tot persoon en die zijn in grote kiesdistricten al snel niet meer efficiënt.

Politici zijn niet enkel koele rekenaars. Ook hun opvattingen over politieke representatie hebben invloed op wat zij doen in het district en in het parlement. Of de visies van kiezers vertaald worden in beleid hangt volgens McCrone en Kuklinski (1979) ook af van de taakopvatting van politici. Eerder onderzoek kende echter

weinig succes om de opvattingen van *trustees* en *delegates* in verband te brengen met de condities waarin zij met elkaar wedijveren om herverkiezing of met hun stemgedrag in het parlement (Jewell, 1970; Thomassen, 1994). Daarvoor had het onderzoek te weinig oog voor de politieke partijen en de houdgreep waarin zij parlementsleden houden. *Trustees* en *delegates* denken verschillend over de aard van politieke opvattingen en belangen, zo merkt Pitkin (1967) op. Het is dan ook beter deze opvattingen meer direct te meten en een onderscheid te maken tussen een *top-down*- en *bottom-up*-opvatting van politieke representatie (Andeweg & Thomassen, 2005; Esaiasson & Holmberg, 1996). De *bottom-up*-opvatting beklemtoont dat mensen duidelijke beleidsvoorkeuren hebben die politici in beleid moeten vertalen. Volgens de *top-down*-opvatting daarentegen leggen politici verschillende opties voor aan de mensen die daaruit hun keuze maken in het stemhokje. Het is makkelijk te begrijpen hoe het opnemen van de opinies en belangen van mensen die zich niet organiseerden nauwer aansluit bij een *bottom-up*-taakopvatting dan bij een *top-down*-opvatting van hun taak. Politici wijzen in dat geval eerder naar de partij of verwante belangenorganisaties als de inspiratie voor hun ingrijpen.²

De condities waarin politici wedijveren om herverkiezing hebben invloed op het contact dat zij hebben met hun kiezers. In het bijzonder wordt verwacht dat de optie voor kiezers om voorkeurstemmen uit te brengen én *district magnitude* het nut bepalen van een lokale achterban en daarmee politici motiveren om de opinies en belangen van die achterban op te nemen in de wetgevende arena. Het is echter moeilijk electorale instituties te zien in isolement; zij maken deel uit van de politieke instituties en cultuur (zie Saward, 2010). In dit opzicht is er een probleem van *endogeniteit*: kunnen electorale instituties politici motiveren om dingen te doen die ze anders niet zouden doen en dingen niet te doen die ze anders zouden doen (Przeworski, 2004)? Dat zou betekenen dat politici reeds een lokale achterban opbouwen, onderhouden of versterken wanneer aan één van beide voorwaarden is voldaan. In dat geval wint een lokale achterban aan belang voor wie er electoraal voordeel bij heeft (ook – of misschien vooral – zij die het niet tot hun taak rekenen om dit te doen). Of moet aan beide voorwaarden zijn voldaan, naar het voorbeeld van McCrone en Kuklinski (1979)? Moet de lokale achterban stroken met de taakopvatting van politici én hen electoraal voordeel bieden?

3. Het PARTIREP-onderzoek

Welke invloed de electorale instituties hebben op wat de Kamerleden doen en niet doen, wordt pas duidelijk wanneer we verder kijken dan België en Nederland. Met de hulp van het PARTIREP-netwerk van universiteiten in 15 Europese landen legden we de vraag voor aan nationale parlementsleden in België, Duitsland, Frankrijk, Hon-

garije, Ierland, Israël, Italië, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Portugal, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Zwitserland. Waar het kon werden ook regionale parlementsleden bevraagd: in België, Duitsland (in Brandenburg, Rijnland-Palts, Neder-Saksen en Thüringen), Italië (in Calabrië, Campanië, Latium, Lombardië, Toscane en Valle d'Aosta), Oostenrijk, Spanje (in Andalusië, Baskenland, Catalonië en Valencia), het Verenigd Koninkrijk (met uitzondering van Noord-Ierland) en Zwitserland (met uitzondering van Appenzell-Innerrhoden). Tussen maart 2009 en januari 2012 werd elk Kamerlid ten minste driemaal gecontacteerd. Elk Kamerlid ontving een introductiebrief en een e-mail met de uitnodiging om aan het onderzoek mee te werken, hetzij via de website, een interview of een postenquête. Nog ten minste tweemaal werd hen om hun medewerking gevraagd (behalve aan hen die uitdrukkelijk niet wilden deelnemen), een laatste keer per telefoon. Eén op vier Kamerleden werkte mee aan het onderzoek, al zijn er verschillen tussen de landen en partijen. Tabel 1 toont het aantal antwoorden en het antwoordpercentage per land. Desondanks maken we ons sterk dat er geen sterke vertekeningen zijn in de antwoorden. Met gewichten per partij, nationaal/regionaal en per land kunnen we dit deels corrigeren. Zo zijn verbanden niet eenvoudig het gevolg van de relatieve aantallen respondenten uit dit of dat land in het databestand, bijvoorbeeld omdat 25 kantonparlementen in Zwitserland werden bevraagd.

De landen in het onderzoek hebben erg uiteenlopende electorale instituties. Tabel 1 toont hoe in België, Ierland, Nederland, Oostenrijk, Polen en Zwitserland kiezers een voorkeurstem voor één of meer kandidaten kunnen uitbrengen. In de andere landen kan dat niet. In de één-zeteldistricten van Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk is een stem voor een partij meteen een stem voor een kandidaat, en omgekeerd (Shugart, 2008). Kiezers in Israël, Italië, Portugal en Spanje kunnen hun stem enkel aan een partijlijst geven. In Duitsland en Hongarije³ stemmen kiezers dan weer tweemaal: een maal voor een kandidaat in het district en een maal voor de partijlijst in de bredere regio (zie Farrell, 2001, Benoit, 2008). Daarenboven is het aantal zetels waarop elke kieskring recht heeft (de *district magnitude*) in deze vijftien parlementen erg verschillend. Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk zijn bijvoorbeeld ingedeeld in evenveel districten als er zetels zijn in de Nationale Vergadering en het Lagerhuis. Elk district wordt dan vertegenwoordigd door één parlements lid. De 150 zetels in de Nederlandse Tweede Kamer worden verdeeld in één, nationale kieskring.⁴ De kieskringen gebruikt in de andere landen bevinden zich tussen deze twee uitersten.

TABEL 1. Het PARTIREP-onderzoek in 15 Europese landen.

		Response rate		Stembrief	District magnitude		
		antwoorden	proportie	met voorkeurstem	min.	max.	gem.
België	nat.	70	0.47	1	4	24	13.6
	reg. (4)	93	0.30	1	2	72	35.1
Duitsland	nat.	134	0.22	0	1	65	2
	reg. (4)	145	0.34	0	1	65	1.9
Frankrijk	nat.	50	0.09	0	1	1	1
Hongarije	nat.	99	0.26	0	1	64	1.9
Ierland	nat.	34	0.22	1	3	5	3.9
Israël	nat.	39	0.33	0	120	120	120
Italië	nat.	45	0.07	0	1	44	24.2
	reg. (6)	83	0.23	0-1	1	42	8.9
Nederland	nat.	65	0.43	0	150	150	150
Noorwegen	nat.	46	0.27	0	4	17	8.9
Oostenrijk	nat.	55	0.30	0-1	1	36	7.5
	reg. (9)	172	0.38	0-1	1	26	6.6
Polen	nat.	55	0.12	1	7	19	11.2
Portugal	nat.	76	0.33	0	2	47	10.5
Spanje	nat.	104	0.30	0	1	35	6.7
	reg. (4)	168	0.40	0	11	85	23.2
Verenigd Koninkrijk	nat.	62	0.10	0	1	1	1
	reg. (2)	45	0.24	0	1	7	1.5
Zwitserland	nat.	49	0.25	1	1	34	7.7
	reg. (25)	555	0.22	1	1	100	19.6

Contact houden met de kiezer kan op vele verschillende manieren. In het PARTIREP-onderzoek werd aan parlementsleden gevraagd op een 5-puntenschaal aan te geven hoe frequent ze elk van zes manieren benutten om contact te houden met kiezers in de regio (de verkiezingscampagne niet inbegrepen): (5) eens per week, (4) eens per twee weken, (3) eens per maand, (2) eens per drie maanden, (1) (bijna) nooit.⁵ Deze 'activiteiten' maken deel uit van de onderzoekstraditie die observeert wat volksvertegenwoordigers doen in uiteenlopende institutionele omgevingen (Buck & Cain, 1990; Cain *et al.*, 1987; Fenno, 1978). Parlementsleden houden contact met kiezers door (a) in de lokale media te komen (gem. 3.5), (b) zitdagen te houden voor dienstbetoon (gem. 3.0), (c) samen te zitten met lokale bedrijven en actiegroepen (gem. 2.7), (d) bij de mensen thuis te komen (gem. 2.1), (e) bedrijven en overheidsgelden naar de regio te halen (gem. 2.0), en (f) huwelijken, huwelijksverjaardagen en begrafenissen in de regio bij te wonen (gem. 2.0). De zes activiteiten vormen samen een eenvoudige somschaal die de lokale oriëntatie meet van parlementsleden in 15 landen.⁶ De

gemiddelde score is 2.6, maar de lokale oriëntaties van parlementsleden variëren van het ene (1) tot het andere uiterste (5) van de schaal. Die lokale oriëntatie is beduidend groter bij de Belgische dan bij de Nederlandse Kamerleden (zie tabel 2). De Nederlandse Kamerleden zijn – op de Zwitserse parlementsleden na – het minst lokaal georiënteerd. De Belgische Kamerleden daarentegen situeren zich net boven het algemeen gemiddelde in de 15 landen, in het midden tussen de Zwitserse parlementsleden aan de ene kant en de Ierse en Britse parlementsleden aan de andere kant.

TABEL 2. Lokale oriëntatie, uptake en representatie-opvattingen in de wetgevende arena in 15 Europese landen.

	lokale-oriëntatieschaal		uptake		bottom-up opvatting	
	gem.	s.d.	gem.	s.d.	gem.	s.d.
België	2.47	0.91	21.82	15.47	2.83	1.09
Duitsland	2.80	0.70	15.44	13.04	2.51	0.95
Frankrijk	2.81	0.61	22.58	11.61	2.73	0.88
Hongarije	2.58	0.68	30.38	20.23	3.35	1.15
Ierland	3.51	0.72	33.59	20.36	2.94	1.44
Israël	2.40	0.99	32.09	21.67	2.41	1.18
Italië	2.79	0.79	27.34	16.99	3.54	1.07
Nederland	2.14	0.81	17.40	11.37	2.29	0.89
Noorwegen	2.47	0.59	14.44	11.04	2.34	0.95
Oostenrijk	2.73	0.79	20.19	16.85	2.94	1.25
Polen	2.49	0.56	31.46	21.94	2.71	1.20
Portugal	2.20	0.69	15.57	11.75	3.33	1.16
Spanje	2.48	0.83	16.06	12.30	3.43	1.12
Verenigd Koninkrijk	2.97	0.65	27.27	21.02	2.36	0.82
Zwitserland	1.65	0.54	16.01	15.98	2.90	1.21
Totaal	2.56	0.84	22.29	17.64	2.87	1.17

Die contacten kunnen politici inspireren tot actie in de wetgevende arena. De opinies en belangen van de mensen kunnen vertaald worden in wetsvoorstellen, moties of parlementaire vragen. Aan politici werd gevraagd aan te geven hoeveel procent van al hun initiatieven in het parlement werden ingefluisterd door (a) de partij, (b) belangenorganisaties, (c) de media, (d) de eigen ervaring en ten slotte (e) door individuele burgers. Omdat een beleidsvoorstel meerdere bronnen kan hebben, hoeven de antwoorden niet op te tellen tot 100 procent. We beperken ons hier tot de laatste categorie: hoe vaak de opinies en belangen die zij vernamen uit contacten met individuele burgers direct leidden tot hun optreden in het parlement.

Het gemiddelde Kamerlid schat dit aandeel op 22 procent, maar de percentages lopen uiteen van 0 tot bijna 100 procent. Nederlandse Kamerleden wijzen veeleer naar de media; zij vinden minder dan gemiddeld hun inspiratie in contacten met individuele burgers. Belgische Kamerleden benaderen het gemiddelde, halverwege tussen de Spaanse parlementsleden die het minst vaak de opinies en belangen van individuele burgers opnemen en de Hongaarse parlementsleden die zeggen dit het vaakst te doen.

4. Institutionele effecten op de lokale oriëntatie van politici en hun parlementaire werk

Electorale instituties sporen politici al dan niet aan om een lokale achterban op te bouwen, te versterken of te onderhouden. Tijdens die contacten met individuele burgers vernemen zij wat hen bezighoudt – besognes die zij vervolgens kunnen opnemen in het parlement of niet. In het eerste deel van de analyse gebruiken we een eenvoudige OLS-regressie: de lokale-oriëntatieschaal is een continue afhankelijke variabele die waarden aanneemt tussen 1 en 5. De electorale instituties en de opvattingen van parlementsleden over representatie zijn de belangrijkste onafhankelijke variabelen. Electorale instituties worden gemeten aan de hand van twee indicatoren: een binaire variabele die de waarde 1 aanneemt in systemen waar kiezers een voorkeurstem kunnen geven en die de waarde 0 aanneemt in systemen waar deze mogelijkheid niet voorhanden is enerzijds, en het decimale logaritme van *district magnitude* anderzijds. De logaritmische functie brengt in rekening dat een toename in het aantal te begeben zetels in een kieskring van 2 naar 3 een grotere impact heeft op de electorale *incentives* van parlementsleden dan een toename van pakweg 37 naar 38 zetels. Om na te gaan of *district magnitude* een verschillend effect heeft in systemen met en zonder voorkeurstemmen wordt bovendien een interactieterm tussen beide variabelen aan het model toegevoegd. De opvattingen van parlementsleden over vertegenwoordiging worden gemeten aan de hand van een vijf-puntenschaal die een *bottom-up*- en een *top-down*-opvatting van politieke representatie contrasteert. Parlementsleden die het vooral als hun taak zien om de politieke denkbeelden van kiezers zo goed mogelijk in beleid te vertalen hebben een lage score op de schaal. Parlementsleden die vinden dat het hun plicht is om steun te vragen aan de kiezers voor de politieke denkbeelden van hun eigen partij hebben een hoge score.

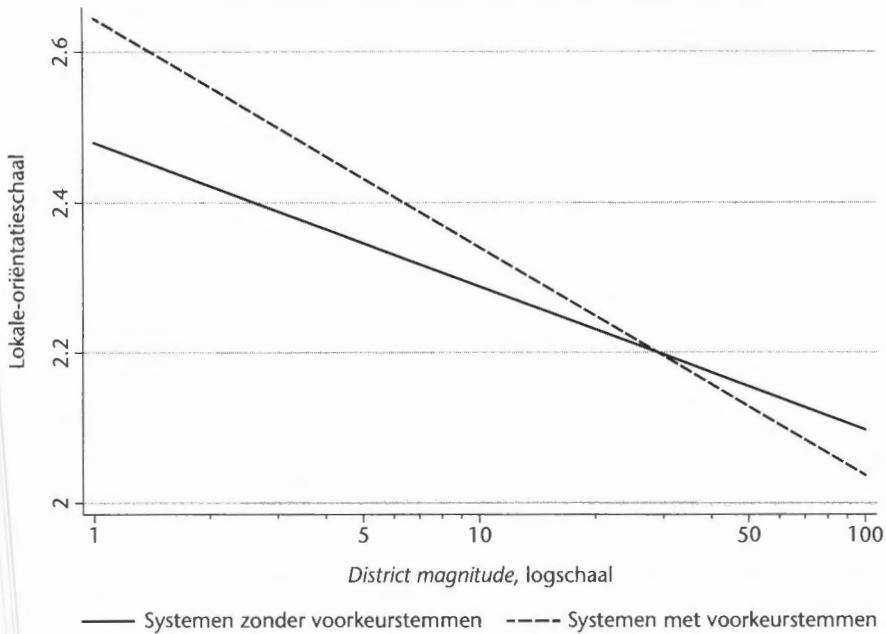
TABEL 3. Electorale instituties, opvattingen over representatie en lokale oriëntatie.

	b.	s.e.
<i>bottom-up-opvatting</i>	.007	(.020)
systemen met voorkeurstemmen	.173	(.179)
<i>district magnitude</i>	-.190	(.044)***
interactie	-.114	(.111)
anciënniteit	-.003	(.003)
links-rechtspositie (partij)	.040	(.011)***
regionaal parlement	-.063	(.051)
België	.249	(.178)
Duitsland	.528	(.103)***
Frankrijk	.321	(.136)**
Hongarije	.216	(.112)*
Ierland	1.043	(.209)***
Israël	.290	(.190)
Italië	.567	(.118)***
Nederland	.156	(.222)
Noorwegen	.159	(.122)
Oostenrijk	.453	(.153)***
Polen	.119	(.180)
Portugal		referentie
Spanje	.297	(.106)***
Verenigd Koninkrijk	.598	(.124)***
Zwitserland	-.683	(.162)***
constante	2.266	(.142)***
N	1978	
loglikelihood	-2175.80	
LR(df)	580.92	(21)***
Adjusted R ²	0.25	

De tabel rapporteert de coëfficiënten en robuuste standaardfouten van een ols-regressie.

* $p \leq .10$; ** $p \leq .05$; *** $p \leq .01$

Om het effect van electorale instituties en opvattingen over representatie af te zonderen, moeten we tevens rekening houden met een aantal alternatieve verklaringen die in eerder onderzoek naar de lokale oriëntatie van parlementsleden aan bod kwamen. Zo wordt verwacht dat de aandacht voor en de aanwezigheid in de lokale gemeenschap afneemt naarmate het aantal jaren dat vertegenwoordigers op het ogenblik van afname van de *survey* in het parlement zetelen toeneemt. Ervaren parlementsleden bekleden vaker prestigieuze posities in de partij en het parlement en kunnen bijgevolg minder tijd doorbrengen in hun kieskring (Heitshusen *et al.*,

FIGUUR 1. *District magnitude* en de lokale oriëntatie van parlementsleden.

2005). Er is bovendien onenigheid in de literatuur over de impact van ideologie. De toegankelijkheid van linkse partijen wordt groter geacht, omdat de grieven van kiezers vaak verband houden met de welvaartstaat (Young *et al.*, 2005). Lancaster (2002) draait de redenering om: partijen aan de rechterkant van het ideologische spectrum zouden het als hun plicht beschouwen om kiezers wegwijs te maken in het administratieve doolhof omwille van hun misprijzen voor een sterke overheid. De ideologie van een fractie is de gemiddelde positie die de leden zelf de fractie toedichten op een 11-puntenschaal van links (0) tot rechts (10). We moeten ook controleren voor het bestuursniveau. Van regionale parlementsleden wordt verwacht dat zij meer contact hebben met kiezers: ze worden verkozen in kleinere kieskringen en zijn bevoegd voor aangelegenheden die rechtstreeks ingrijpen in het dagelijkse leven van mensen (Patzelt, 2007). Geen van deze alternatieve verklaringen beïnvloedt echter onze resultaten. Ten slotte controleren we voor land-specifieke effecten door *fixed effects* of landendummies op te nemen in de analyse. Tabel 3 rapporteert de regressiecoëfficiënten, standaardfouten en parameters van *model fit*. Om de interpretatie te vereenvoudigen, wordt het conditioneel effect van *district magnitude* in systemen met en zonder voorkeurstemmen ook grafisch weergegeven.

Electorale motieven overwegen bij de lokale oriëntatie van parlementsleden. Ongeacht de opvatting van parlementsleden over representatie boet contact met

kiezers aan belang in naarmate er meer zetels in de kieskring te verdelen zijn. In tegenstelling tot de verwachting van Carey en Shugart (1995) kan geen onderscheid gemaakt worden tussen kiesstelsels met open en gesloten lijsten. Het effect van *district magnitude* is negatief in systemen waar kiezers enkel een partijlijst selecteren. Maar een statistisch significant dalend effect is eveneens waar te nemen in systemen waar kiezers een voorkeurstem kunnen uitbrengen voor één of meer kandidaten. Hoewel onder deze condities de drijfveer om zich te onderscheiden van andere kandidaten op de partijlijst sterker wordt met *district magnitude*, wordt de keuze van parlementsleden om veel of weinig aandacht te schenken aan de lokale gemeenschap ingegeven door kosten- en effectiviteitsoverwegingen. Persoonlijk contact met kiezers is een bijzonder tijds- en arbeidsintensieve manier om een achterban uit te bouwen. Met *district magnitude* neemt het aantal stemmen toe dat nodig is om een zetel te winnen en wordt een lokale achterban al snel ontoereikend om herverkiezing te verzekeren. Bovendien neemt de persoonlijke aansprakelijkheid van individuele vertegenwoordigers af, omdat het voor kiezers eenvoudigweg onmogelijk wordt om voor een groot aantal parlementsleden na te gaan en bij te houden wat ze precies doen.

Parlementsleden willen herverkozen worden en waar dit electoraal loont, bouwen ze een lokale achterban op, ongeacht hun opvattingen over politieke representatie. Ze doen dit door frequent contact met individuele burgers bij sociale gelegenheden, maar ook door dienstbetoon. Of ze die contacten aanwenden in hun werk in het parlement is dan weer sterk bepaald door hun opvattingen over politieke representatie. *Uptake* is, zoals vermeld, het percentage van de parlementaire initiatieven van een politicus waarvan hij meent dat ze werden ingefluisterd door individuele burgers. Omdat de afhankelijke variabele in dit geval enkel uit gehele getallen bestaat, die daarenboven het gemiddelde erg ver kunnen overschrijden (*overdispersion*, zie Long & Freese, 2006), gebruiken we in dit geval een negatief-binomiale regressie. De resultaten van de analyse worden getoond in tabel 4. Model 1 onderstreept in de eerste plaats dat wie frequent contact houdt met individuele burgers, wat hij of zij daar verneemt vaker opneemt in het werk in het parlement. Een politicus die zich maximaal richt op de lokale achterban neemt de opinies en belangen van individuele burgers tot 5 procent vaker op in het parlement dan een politicus die zich minimaal richt op de eigen regio. Belangrijker echter zijn het effect van de condities waarin politici wedijveren om de herverkiezing én de opvattingen die zij hebben over politieke representatie.

Met model 1 tonen we aan dat politici die politieke representatie begrijpen als een proces van onderuit, vaker aangeven hoe individuele burgers hen inspireerden om hun zaak op te nemen in het parlement. Politici die daarentegen politieke representatie een proces van bovenaf achten, halen hun inspiratie veeleer bij de partij, de media of belangenorganisaties. In tegenstelling tot contact met de lokale gemeenschap neemt de opname van hun opinies en belangen niet verder af met

TABEL 4. *District magnitude*, opvattingen over representatie en *uptake* in de wetgevende arena.

	model 1		model 2	
	b.	s.e.	b.	s.e.
lokale-oriëntatieschaal	.080	(.031)***	.076	(.030)**
<i>bottom-up</i> -opvatting (b1)	.076	(.022)***	.044	(.061)
systemen met voorkeurstemmen (b2)	-.325	(.180)*	-.524	(.363)
<i>district magnitude</i> (b3)	-.074	(.059)	.004	(.143)
b2 * b3	.340	(.125)***	.082	(.279)
b1 * b2			.036	(.100)
b1 * b3			-.028	(.047)
b1 * b2 * b3			.090	(.080)
anciënniteit	.003	(.003)	.003	(.003)
links-rechtspositie (partij)	.007	(.012)	.007	(.011)
regionaal parlement	.100	(.057)*	.096	(.056)*
België	.191	(.148)	.260	(.150)*
Duitsland	-.062	(.121)	-.115	(.123)
Frankrijk	.264	(.140)*	.230	(.141)
Hongarije	.560	(.122)***	.555	(.125)***
Ierland	.743	(.190)***	.817	(.192)***
Israël	.846	(.166)***	.750	(.164)***
Italië	.431	(.129)***	.414	(.128)***
Nederland	-.142	(.196)	.035	(.215)
Noorwegen	-.057	(.152)	-.113	(.155)
Oostenrijk	.120	(.140)	.170	(.142)
Polen	.624	(.178)***	.705	(.182)***
Portugal		referentie		referentie
Spanje	-.048	(.111)	-.039	(.112)
Verenigd Koninkrijk	.464	(.146)**	.414	(.151)***
Zwitserland	-.016	(.154)	.045	(.155)
constante	2.808	(.161)***	2.485	(.223)***
parameter van overdispersie (α)	.680	(.052)***	.669	(.051)***
N	1776		1775	
log-likelihood	-7064.00		-7051.73	
LR(df)	222.61	(22)***	237.52	(25)***
Nagelkerke R ²	0.12		0.13	

De tabel rapporteert de coëfficiënten en robuuste standaardfouten van een negatief-binomiale regressie.

* $p \leq .10$; ** $p \leq .05$; *** $p \leq .01$

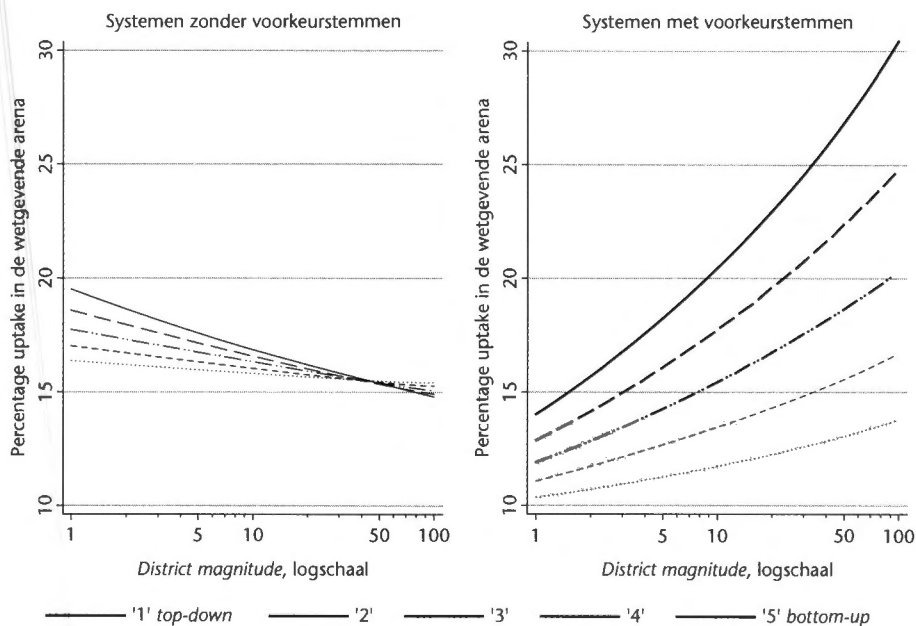
district magnitude. Het parlementaire werk van politici is in dit opzicht minder onderhevig aan de electorale calculus dan hun aanwezigheid in de lokale gemeen-

schap, zo lijkt het. Politici laten zich niet licht tot actie in het parlement bewegen door individuele burgers – of zij dit nu hun taak vinden of niet. Er is wel een electoraal motief dat toeneemt met *district magnitude* in systemen met voorkeurstemmen. Hier loopt het effect van *district magnitude* sterk uiteen in systemen met en zonder voorkeurstemmen, zoals Carey en Shugart (1995) vooropstelden. Maar model 2 leert dat die electorale bonus vooral politici aanspoort die het sowieso al hun taak achten de opinies van burgers te vertalen in beleid. Dat is waar het om gaat in politieke representatie.

Figuur 2 illustreert dit treffend. De linkerhelft van de figuur toont hoe de opname van de opinies van individuele burgers licht – en niet significant – afneemt naarmate *district magnitude* toeneemt, daar waar kiezers niet de optie hebben een voorkeurstem uit te brengen. Er worden vijf lijnen getoond, één voor elk punt op de schaal die *bottom-up*- en *top-down*-opvattingen van politieke representatie contrasteert. Maar de representatie-opvattingen maken nauwelijks verschil in dit geval – heel anders dan waar kiezers wel de optie hebben om een voorkeurstem uit te brengen: daar handelen politici beduidend vaker in het parlement op aangeven van individuele burgers naarmate *district magnitude* toeneemt. Er is een electorale bonus voor een lokale achterban, maar enkel politici die dit kunnen verzoenen met hun taakopvatting oriënteren zich daarop. Electorale instituties lijken in dit geval politici niet te bewegen om dingen te doen die ze anders niet zouden doen. De rechterhelft van de figuur toont vijf stijgende lijnen, maar enkel die voor de laagste waarden op de schaal die *bottom-up*- en *top-down*-opvattingen onderscheidt tonen een significante stijging. Politici die politieke representatie niet op deze manier begrijpen, laten zich door de electorale bonus niet overhalen. Figuur 2 onderstreept ook hoe de representatie-opvattingen van politici een grotere rol spelen in grote dan in kleine districten. De lijnen waaieren uit naarmate *district magnitude* toeneemt: een *top-down*-opvatting van representatie resulteert in tot 7 procent minder parlementaire initiatieven die voortkomen uit contacten met individuele burgers in kleine kiesdistricten ($M = 5$) en in vergelijking tot 14 procent minder in grote kieskringen ($M = 50$). Politici hebben dan meer ruimte om een eigen invulling aan hun werk te geven. Maar niet alle politici kiezen ervoor om dit te doen door een lokale achterban op te bouwen, te versterken of te onderhouden.

Hoe zit het dan met de Belgische en Nederlandse Kamerleden? Belgische Kamerleden wedijveren om herverkiezing in provinciale kiesdistricten; de leden van het Waalse Parlement in kleinere kiesarrondissementen. De Nederlandse Kamerleden daarentegen worden herverkozen in het ene nationale kiesdistrict. Dit alleen kan het geringe aantal Nederlandse Kamerleden verklaren dat zich richt op de lokale achterban en frequent aanwezig is in de lokale gemeenschap in vergelijking met de Belgische Kamerleden. Kan het verschil in *district magnitude* ook verklaren waarom Nederlandse Kamerleden minder vaak die contacten aanwenden voor hun

werk in de Tweede Kamer? Natuurlijk kunnen de contacten met individuele burgers politici niet tot actie bewegen wanneer er nauwelijks zulke contacten zijn. Maar met *district magnitude* lijkt de inbreng van individuele burgers groter te worden: er is een electorale bonus voor wie een lokale achterban heeft in open-lijstsystemen met grote kiesdistricten. Toch nemen Nederlandse Kamerleden minder vaak de opinies van individuele burgers op in het parlement dan Belgische Kamerleden. Zij vinden eenvoudig niet dat dit tot hun taak behoort – al is in Nederland de regionale vertegenwoordiging niet geheel afwezig (Thomassen & Andeweg, 2004).

FIGUUR 2. Het effect van *district magnitude* en opvattingen over representatie op *uptake* in de wetgevende arena.

5. Conclusie

De instituties die stemmen in zetels vertalen, bevatten *incentives* voor parlementsleden om een persoonlijke achterban, en een lokale achterban in het bijzonder, op te bouwen, te onderhouden of te versterken. *Ceteris paribus*, dat is de verwachting, doen politici de dingen waarvan ze denken dat kiezers ze zullen belonen – gegeven het kiesstelsel. Maar kunnen electorale instituties politici motiveren om dingen te doen die ze anders niet zouden doen en dingen niet te doen die ze anders zouden doen (Przeworski, 2004)? Niet veel Nederlandse Kamerleden hebben zo'n lokale

achterban; het gemiddelde Kamerlid is niet zo aanwezig in het lokale gemeenschapsleven, gaat niet bij de mensen thuis en doet geen dienstbetoon. Slechts 17 procent van zijn of haar initiatieven in de Tweede Kamer had zijn oorsprong in contacten met individuele kiezers. Dat aandeel is gemiddeld 22 procent, zo schatten de Belgische parlementsleden. Zij hebben ook vaker een lokale achterban. Maar is dit het gevolg van het verschillende kiesstelsel en in het bijzonder van het verschil in *district magnitude*? De Belgische regionale en nationale parlementsleden worden verkozen door districten die variëren wat betreft het aantal zetels van 2 tot 72. De Nederlandse Kamerleden worden verkozen door het hele land.

Electorale instituties bepalen in belangrijke mate de electorale bonus van een lokale achterban. Naarmate *district magnitude* toeneemt en er meer zetels te verdelen zijn in een district, neemt de *incentive* af om een lokale achterban op te bouwen, te onderhouden of te versterken. Dat kan worden vastgesteld in de 15 Europese democratieën van het PARTIREP-onderzoek. Dat komt doordat kiezers in grote kieskringen nauwelijks de ene politicus van de andere kunnen onderscheiden en belonen voor zijn/haar banden met de lokale gemeenschap. Dit is in tegenspraak met de theorie van Carey en Shugart die stelt dat *district magnitude* een verschillend effect zou hebben waar kiezers de optie hebben een voorkeurstem te geven dan wel enkel voor de partijlijst kunnen stemmen. Dit verschillend effect vinden we wel wanneer we kijken hoe politici die contacten aanwenden in de wetgevende arena. In kiesstelsels zonder voorkeurstemmen daalt het percentage van de parlementaire initiatieven dat zijn oorsprong had in contacten met individuele kiezers naarmate *district magnitude* toeneemt. In kiesstelsels met voorkeurstemmen neemt dit percentage juist toe.

De electorale bonus motiveert enkel die politici die denken over politieke representatie als een *bottom-up*-proces waarbij kiezers politici aanstellen om hun opinies te vertalen in beleid. Politici met *bottom-up*-ideeën van politieke representatie nemen vaker de opinies van individuele kiezers op in de wetgevende arena; politici met *top-down*-ideeën van politieke representatie daarentegen vinden hun inspiratie vaker op de partijstudiedienst, bij belangenorganisaties en in de krantenkolommen. Maar belangrijker nog, naarmate de *district magnitude* groeit, nemen politici vaker de opinies van individuele kiezers op in de wetgevende arena en steeds vaker naarmate zij denken over politieke representatie in *bottom-up*-termen. Met andere woorden, electorale instituties motiveren politici om een lokale achterban op te bouwen, te onderhouden of te versterken – ook die politici die niet in die termen denken over politieke representatie. Zij zullen echter niet vaker die contacten aanwenden in de wetgevende arena. Dat doen enkel politici die denken over politieke representatie in *bottom-up*-termen: voor hen versterkt de electorale bonus hun taakopvatting nog. Ook daarin verschillen Nederlandse Kamerleden en Belgische parlementsleden. Electorale instituties zijn ingebed in een bredere sociale context (Morgenstern & Vázquez-D'Elía 2007): er ontstaan met andere woorden 'culturele repertoires' van politieke representatie waarvan politici in een land zich

het vaakst bedienen en die het makkelijkst herkenbaar zijn voor kiezers (Saward, 2010). Die culturele repertoires lenen zich tot het opbouwen, onderhouden of versterken van een lokale achterban waar dit electoraal voordeel biedt, maar zijn niet noodzakelijk het gevolg van de electorale instituties.

Noten

1. De auteurs danken BELSPO voor de financiële steun aan het PARTIREP 'Participation and Representation in Modern Democracies'-onderzoek. Audrey André dankt ook uitdrukkelijk het FWO-Vlaanderen voor de financiële steun. De auteurs wensen ten slotte ook alle personen te bedanken die op de een of andere manier geholpen hebben bij de dataverzameling. Zonder hun inzet was het onderzoek onmogelijk geweest.
2. Andeweg en Thomassen (2005) voegen daar een tweede dimensie aan toe, die *ex ante* en *ex post* manieren onderscheidt om politici aansprakelijk te houden. Jane Mansbrides (2003) notie van *anticipatorische* representatie maakt de tijdsdimensie echter erg moeilijk: politici doen nu de dingen waarvan ze denken dat kiezers die zullen belonen op een later tijdstip, bij de volgende verkiezingen, en doen nu de dingen niet die kiezers niet zullen belonen. Bovendien is de tijdsdimensie niet gerelateerd aan de lokale oriëntatie van politici.
3. In Hongarije is er nog een derde, compenserende, zetelverdeling over het gehele grondgebied. Maar die wordt berekend op basis van de niet-gebruikte stemmen in de eerste en tweede zetelverdelingen. Kiezers brengen geen derde stem uit voor het nationale niveau (zie Benoit, 2008).
4. De kieskringen kennen slechts een administratieve functie. De zetelverdeling wordt berekend op basis van de stemmen die partijen behaalden in het hele land en de top-posities op de lijsten worden ingevuld door dezelfde kandidaten in het hele land (Andeweg, 2008).
5. De afstand tussen de antwoordcategorieën is niet gelijk: zo is er één week verschil tussen categorieën 4 en 5, maar twee maanden tussen categorieën 2 en 3. Een continue schaal is echter niet mogelijk door de optie 'nooit'. De analyse werd echter overgedaan met een aangepaste antwoordnummering die wel rekening houdt met de afstanden tussen de tijdsfrequenties: (1) eens per week, (0.85) eens per twee weken, (0.70) eens per maand, (0.20) eens per drie maanden, (0) (bijna) nooit. Deze analyse komt niet tot andere conclusies.
6. De Cronbachs alpha van de somschaal bedraagt 0.7.

Bibliografie

- Ames, B. (1995). Electoral Strategy under Open-List Proportional Representation, *American Journal of Political Science*, 39 (2), 406-433.
- Andeweg, R. (2003). Beyond Representativeness: Trends in Political Representation, *European Review*, 11 (2), 147-161.
- Andeweg, R. (2008). The Netherlands: The Sanctity of Proportionality. In M. Gallagher & P. Mitchell (Eds.), *The Politics of Electoral Systems* (pp. 491-510). Oxford: Oxford University Press.
- Andeweg, R. & Thomassen, J. (2005). Modes of Political Representation: Towards a New Typology, *Legislative Studies Quarterly*, 30 (4), 507-528.
- André, A., Depauw, S. & Deschouwer, K. (te verschijnen). Institutional Constraints and Territorial Representation. In M. Bühlmann & J. Fivaz (Eds.), *Political Representation: New Insights into Old Questions*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Benoit, K. (2008). Hungary: Holding Back the Tiers. In M. Gallagher & P. Mitchell (Eds.), *The Politics of Electoral Systems* (pp. 231-252). Oxford: Oxford University Press.
- Bohman, J. (1996). *Public Deliberation: Pluralism, Complexity, and Democracy*. Cambridge: MIT Press.
- Buck, V.J. & Cain, B.E. (1990). British MPs in their Constituencies, *Legislative Studies Quarterly*, 15 (1), 127-143.
- Cain, B., Ferejohn, J. & Fiorina, M. (1987). *The Personal Vote: Constituency Service and Electoral Independence*. Cambridge: Harvard University Press.
- Carey, J.M. & Shugart, M.S. (1995). Incentives to Cultivate a Personal Vote: A Rank Ordering of Electoral Formulas, *Electoral Studies*, 14 (4), 417-439.
- Cox, G.W. & Thies, M.F. (1998). The Cost of Intra-Party Competition. The Single Non-Transferable Vote and Money Politics in Japan, *Comparative Political Studies*, 31 (3), 267-291.
- Crisp, B.F., Escobar-Lemmon, M.C., Jones, B.S., Jones, M.P. & Taylor-Robinson, M.M. (2004). Vote-Seeking Incentives and Legislative Representation in Six Presidential Democracies, *Journal of Politics*, 66 (3), 823-845.
- Crisp, B.F., Jensen, K.M. & Shomer, Y. (2007). Magnitude and Vote Seeking, *Electoral Studies*, 26 (4), 727-734.
- De Winter, L. (1983). Het sociaal dienstbetoon van politici als niet-juridische vorm van probleem-oplossing, *Kultuurleven*, 50 (3), 232-242.
- Eppink, D.J. (1998). *Vreemde burenen: over politiek in Nederland en België*. Antwerpen: Contact.
- Esaiasson, P. & Holmberg, S. (1996). *Representation from Above: Members of Parliament and Representative Democracy in Sweden*. Aldershot: Dartmouth.
- Eulau, H. & Karps, P. (1977). The Puzzle of Representation. Specifying Components of Responsiveness, *Legislative Studies Quarterly*, 2 (3), 233-254.

- Farrell, D.M. (2001). *Electoral Systems: A Comparative Introduction*. Basingstoke: Palgrave.
- Fenno, R.F. (1978). *Home Style. House Members in their Districts*. Boston: Little, Brown & co.
- Heitshusen, V., Young, G. & Wood, D.M. (2005). Electoral Context and MP Constituency Focus in Australia, Canada, Ireland, New Zealand, and the United Kingdom, *American Journal of Political Science*, 49 (1), 32-45.
- Herbst, S. (1998). *Reading Public Opinion: How Political Actors View the Democratic Process*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jewell, M. (1970). Attitudinal Determinants of Legislative Behavior: The Utility of Role Analysis. In A. Kornberg & L. Musolf (Eds.), *Legislatures in Developmental Perspective* (pp. 460-500). Durham: Duke University Press.
- Lancaster, T.D. (2002). *Parliamentary Representation and Constituency Service: The Case of Austria*. Paper voorgesteld op de ECPR Joint Sessions, Turiijn, 22-27 maart.
- Long, S.J. & Freese, J. (2006). *Regression Models for Categorical Dependent Variables Using Stata*. College Station: STATA Press.
- Mansbridge, J. (2003). Rethinking Representation, *American Political Science Review*, 97 (4), 515-528.
- Mayhew, D. (1974). *Congress: The Electoral Connection*. New Haven: Yale University Press.
- McCrone, D. & Kuklinski, J. (1979). The Delegate Theory of Representation, *American Journal of Political Science*, 23 (2), 278-300.
- Mitchell, P. (2000). Voters and their Representatives: Electoral Institutions and Delegation in Parliamentary Democracies, *European Journal of Political Research*, 37 (3), 335-351.
- Morgenstern, S. & Vázquez-D'Elía, J. (2007). Electoral Laws, Parties, and Party Systems in Latin America, *Annual Review of Political Science*, 10, 143-68.
- Norton, P. & Wood, D.M. (1993). *Back from Westminster: British Members of Parliament and Their Constituents*. Lexington, KY: University of Kentucky Press.
- Patzelt, W.J. (2007). The Constituency Roles of MPs at the Federal and Länder Levels in Germany, *Regional and Federal Studies*, 17 (1), 47-70.
- Persson T. & Tabellini, G. (2003). *The Economic Effects of Constitutions*. Cambridge: MIT Press.
- Pitkin, H.F. (1967). *The Concept of Political Representation*. Berkeley: University of California Press.
- Przeworski, A. (2004). Institutions Matter?, *Government and Opposition*, 39 (4), 527-540.
- Rickard, S. (2012). Electoral Systems, Voters' Interests and Geographic Dispersion, *British Journal of Political Science*, te verschijnen.
- Ringeling, A. (2004). Wie vertegenwoordigt wat? En hoe? In B. Steur, H. van Dijk & G.J. van de Nieuwenhuizen (red.), *Democratische vergezichten: essays over de representatieve democratie in Nederland* (pp. 47-68). Den Haag: ROB.

- Saward, M. (2010). *The Representative Claim*. Oxford: Oxford University Press.
- Shugart, M.S. (2008). Comparative Electoral Systems Research: The Maturation of a Field and New Challenges Ahead. In M. Gallagher & P. Mitchell (Eds.), *The Politics of Electoral Systems* (pp. 25-56). Oxford: Oxford University Press.
- Shugart, M.S., Valdini, M. E. & Suominen, E. 2005. Looking for Locals: Voter Information Demands and Personal Vote-Earning Attributes of Legislators under Proportional Representation, *American Journal of Political Science*, 49 (2), 437-449.
- Strøm, K. (1997). Rules, Reasons, and Routines: Legislative Roles in Parliamentary Democracies. In W.C. Müller & T. Saalfeld (Eds.), *Members of Parliament in Western Europe. Roles and Behaviour* (pp. 155-174). Londen: Frank Cass.
- Sulkin, T. (2005). *Issue Politics in Congress*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thomassen, J. (1994). Empirical Research into Political Representation: Failing Democracy or Failing Models. In K. Jennings & T. Mann (Eds.), *Elections at Home and Abroad* (pp. 237-64). Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Thomassen, J. & Andeweg, R. (2004). Beyond Collective Representation: Individual Members of Parliament and Interest Representation in the Netherlands, *Journal of Legislative Studies*, 10 (4), 47-69.
- Thomassen, J. & Esaiasson, P. (2006). Role Orientations of Members of Parliament, *Acta Politica*, 41 (2), 217-231.
- Weßels, B. (1999). Whom to Represent? Role Orientations of Legislators in Europe. In H. Schmitt & J. Thomassen (Eds.), *Political Representation and Legitimacy in the European Union* (pp. 209-234). Oxford: Oxford University Press.
- Young, G., Heitshusen, V. & Wood, D.M. (2005). *Home Style from the Demand Side: A Comparative Look at Westminster Systems*. Paper voorgesteld op de APSA Annual Meeting, Washington DC, 1-4 september.